

**Obraćanje Zahira Tanina
specijalnog predstavnika generalnog sekretara i šefa UNMIK-a
Forum Ujedinjenih nacija za izgradnju poverenja na Kosovu
6. maj 2018
Ljubljana, Slovenija**

Dobro veče, uvaženi gosti, prijatelji i kolege,

Zadovoljstvo mi je da vam svima poželim dobrodošlicu na Forum Ujedinjenih nacija za izgradnju poverenja na Kosovu. Hvala vam što ste našli vremena da nam se pridružite ovde u Ljubljani i na vašoj posvećenosti Kosovu i izgradnji poverenja među zajednicama. Takođe, srdačno pozdravljam pomoćnika generalnog sekretara Bintou Keita i moje kolege iz Ujedinjenih nacija koje su nam se pridružile sa celog Kosova, između ostalih i iz Tima UN-a za Kosovo, Beograda i Njujorka. Takođe bih se zahvalio našim prijateljima iz Evropske unije, EULEKS-a i, naravno, OEBS-a.

Danas, skoro 19 godina nakon najvećih sukoba, međunarodna zajednica nastavlja da podržava mir, stabilnost i bezbednost na Kosovu. Pod zajedničkim pravnim okriljem, sve organizacije imaju svoj mandat i nastavljaju da rade na rešavanju stvarnih izazova sa kojima se Kosovo suočava, ne samo u političkim pregovorima, već i u širem smislu – razvijanjem odnosa između ljudi i različitih zajednica.

Na ovom skupu okupljena je izuzetna grupa istaknutih lidera, među kojima su oni koji su već ostvareni i oni koji tek treba da preuzmu vođstvo. Udružili smo se kako bi doprineli jačanju temelja za trajni mir i održivo stabilno društvo. Mi ovde nismo za pregovaračkim stolom. Politički dijalog uz posredovanje EU, koji ima za

cilj normalizaciju odnosa i postizanje političkih sporazuma između Prištine i Beograda, nije naš fokus ovde.

Ovde smo da utvrdimo kako, na društvenom i osnovnom lokalnom nivou, opštinski lideri, civilno društvo i zajednice na Kosovu mogu da napreduju ka dugotrajnom poverenju i uzajamnoj saradnji zarad svoje sopstvene budućnosti. Da li možemo da pomognemo u stvaranju poverenja i budućnosti koja pripada svima? Ovde smo zato što verujemo da je odgovor ‘da’, ali ostaje glavno pitanje: kako? Nepoverenje među brojnim zajednicama na Kosovu i dalje razdvaja mnoge i sprečava ih da razmišljaju o zajedničkim naporima koji bi bili usmereni na izgradnju zajedničke društvene platforme, a ne na jednostrano razoružanje druge strane. Trag koji je sukob ostavio i naknadni talasi nasilja ostaju dugo u pamćenju ljudi i nastavljaju da komplikuju put napred. Čak i mlađa generacija, uglavnom, nije u stanju da se oslobodi nasleđenih shvatanja iz vremena sukoba i nasilja koji su se desili čak i pre nego što su bili rođeni ili mogli da budu uključeni u sukobe. Poznato nam je da istorija gubitaka života, progonstava iz domova i stalnih trauma ne može lako da se ostavi po strani. Ljudi imaju svoja sopstvena mišljenja, percepcije i iskustva – oni nisu samo posmatrači sukoba. Kad izbije rat ili sukob, on poprima oblik “raznih zlih duhova”, buka rata zaglušuje razum i ljudi se dele prema svojim gledištima i tumačenju sukoba. To je kovačnica nepoverenja.

Ukoliko organizacija postkonfliktnog političkog i društvenog života ne bi iscrtala ili ne bi mogla da iscrta mapu puta koji vodi u budućnost prihvatljivu za sve, na temelju prihvatljivog i dogovorenog društvenog ugovora, bilo bi teško omogućiti ljudima da dišu, da žive, da pronađu obrise nove koegzistencije. Rad ovog foruma, kao i brojni sastanci održani prošle godine i naročito oni koje su imale tematske grupe u protekla dva meseca, omogućiće nam da utvrdimo i bolje

artikulišemo pitanja oko kojih postoji saglasnost, dešifrujemo zone neslaganja i spojimo potrebe i odgovore u jedan koherentan obrazac, gde bi prihvatanje, saosećanje i razumevanje pomoglo da se sve objedini. Bez pronalaženja i projektovanja puta napred, manje ljudi će biti u stanju da živi u miru i prosperitetu, bilo kratkoročno ili dugoročno. Biće teško prevazići posledice tužne istorije i umiriti duše onih pogođenih sukobom, ali cilj ovog foruma je da stvori agendu koja će biti funkcionalan okvir za izgradnju poverenja i smernica za budućnost. Takav okvir treba da obuhvata socijalne, političke, kulturne i ekonomske faktore - sve oblasti od uzajamne koristi i zajedničkog interesa. Mi ćemo se usredsrediti na to kako da izgradimo trajno i održivo poverenje među svim grupama ljudi koje žive na Kosovu, da uspostavimo normalne odnose između grupa. Ovo je imperativ, jer bez društvenog pomirenja i izgradnje poverenja, uz uključenost naroda, zajednica i civilnog društva, i pored najboljih nastojanja i plemenitih namera da se ratovi i sukobi okončaju, nestabilna situacija može lako da postane kritična i da dovede do gubitka balansa u stabilnosti.

* * *

Danas strašne sablasti rata i sukoba nastavljaju da muče svet. Od Ukrajine do Južnog Sudana, od Kolumbije do Libije, od Sirije do Jemena, od Iraka do Avganistana i dalje, vidimo brutalnost jednog katastrofalnog doba. U poslednje tri decenije, većina vas ovde, uključujući i mene, proživela je turbulentna vremena o kojima smo saznawali sami; to nije nešto što smo naučili iz knjiga ili proučavali. Svi smo pretrpeli tragedije, odrasli u traumatičnom razdoblju i, sve do ovog trenutka, opstali! Povremeno je sve to za nas bilo obeshrabrujuće, šokantno, bolno.

Dozvolite mi da s vama podelim svoja zapažanja i osećanja, u nekoliko reči: Rođen sam u doba mira, odrastao u burnom vremenu, postao punoletan u ratu i sada starim u atmosferi beskonačnih sukoba, kako u mojoj rodnoj zemlji tako i drugde. Preživeo sam brojne ratove u Avganistanu, Sovjetsku invaziju, i pobegao sam iz zemlje kad su ekstremisti preuzeli vlast. Talasi unutrašnjih sukoba uništili su narod, zemlju i državu. Preživeo sam hapšenje, mučenje i stradanje u različitim fazama rata i sukoba. Postao sam raseljenik i beskućnik; izgubio sam sve što sam imao; postao sam izbeglica; prihvatila me je druga zemlja; sve to uprkos mojim neprekidnim naporima da izveštavam, pišem i borim se u okviru jednog šireg nastojanja da se ponovo uspostavi normalnost tamo gde živim. Pridružio sam se naporima da se okonča neprekidan rat i ujedine sve grupe nakon 2001, nadajući se održivom miru u zemlji koja je pretrpela ogromna razaranja. Uprkos svim našim naporima, sada sam ponovo svedok povratka neprestanog rata. Teško mi je kad pomislim da li ću živeti dovoljno dugo da dočekam mir i stabilnost u svojoj domovini. Namera mi je da pokažem da razumem šta znači preživeti nesreću i teškoće koje se moraju prevazići da se izgradi poverenje u društvu nakon tragedije. Nije mi stran bol koji su ovde prisutni možda iskusili; govorim ovo iz srca.

* * *

Uvaženi gosti i prijatelji,

Rat i sukob nisu samo lična preživljavanja. Važno je znati kako ratovi i sukobi utiču na ljude i kako ljudi mogu da kolektivno doprinesu oblikovanju drugačije budućnosti. Počeću sa izjavom koja je očigledna: najskoriji sukobi na Balkanu pokrenuti su tokom raspada Jugoslavije 1980-ih i 1990-ih godina. Paradoksalno je da je ovo stanje usledilo nakon pada Berlinskog zida i raspada Sovjetskog Saveza,

u periodu novog optimizma, kojeg su neki čak opisali kao “kraj istorije”. Ova nespojivost šokirala je mnoge ljude; fantomi sukoba bili su noćna mora Evrope, u oštrom kontrastu sa idealizovanim nadama nakon pada komunističkog bloka. Naravno, mnogi faktori su doprineli raspadu i ratovima u Jugoslaviji, među kojima su kriza centralne savezne vlasti, uspon nacionalizma i etničkog nacionalizma i ekonomska nestabilnost, i neću pokušavati da objašnjavam već poznatu kompleksnost ove istorije. Ono što je možda danas najrelevantnije jeste da se istakne da su ideologije prošlosti, kao što je stvaranje države unutar etničkih i nacionalnih granica, pothranjivale nove nacionalističke pokrete, i da je etnički nacionalizam postao suštinska pokretačka snaga brojnih ratova. Ovaj model se ponavlja u mnogim postkomunističkim tranzicijama i konfliktnim zonama poslednjih 30 godina. Naravno, neka česta pogrešna tumačenja izvana pripisuju ratove u Jugoslaviji jedinstvenoj “balkanskoj logici” – “osobitosti” Balkana, uz pogrešno shvatanje da regionu nedostaje iskustvo ili da je nesklono toleranciji. U takvim mišljenjima zasnovanim na predrasudama tvrdi se da region “nije stvarno” Evropa i da su “ovi ljudi ” ubijali jedni druge kroz čitavu istoriju. Da bi se ovi ratovi razumeli bez pojednostavljenih predrasuda, neophodno je da se prepozna kako etnički nacionalizam funkcioniše i da se prizna da je etničnost postala istaknuto sredstvo u politici, posebno u periodu nakon hladnog rata.

* * *

Kao što sam opisao, rat i previranja prouzrokuju bol, mržnju i prekid ljudskih odnosa. Sukob izvrće prošlost i rađa netrpeljivost. Iako ne možemo da ignorišemo istoriju, ono što je najbitnije jeste kako doći do toga da je istinito prihvatimo i razumemo. Moramo da se postaramo da je ne tumačimo iznova nauštrb naše sadašnjosti i naše budućnosti. Prošlost ponekad izgleda nenadoknadiva, ali

budućnost ipak može da se sagleda i osmisli. Iako je pogrešno pozivati ljude da jednostavno zaborave prošlost, ispravno je pozivati na mogućnost boljeg zajedničkog života i zajedničke budućnosti.

Ratovi i sukobi se nastavljaju i traju, i to u vremenu kad je čovečanstvo dostiglo istorijski vrhunac tehnoloških mogućnosti i sposobnosti da oblikuje svet; ovo je paradoks čije rešavanje zahteva kolektivnu mudrost i zajedničko liderstvo. Uprkos globalnom napretku, etnički nacionalizam je postao jedan od glavnih političkih faktora koji izaziva nevolje i ugrožava stabilnost širom sveta. U našoj modernoj istoriji, nacionalistički i etničko-nacionalistički faktori bili su u pozadini brojnih stravičnih sukoba koji su doveli do pustošenja, razaranja i tragedija.

Zaključak jedne nedavne obimne studije je da je samo 20% ratova od 1815. do 1919. bilo rezultat etničkog nacionalizma, a da je skoro 50% ratova vođenih od 1919. do početka 21. veka imalo korene u etničkom nacionalizmu. U periodu nakon raspada Sovjetskog Saveza, 75% svih ratova i sukoba uglavnom su okarakterisani kao etničko-nacionalistički. Kao što možemo da vidimo, uticaj etničkog nacionalizma i nacionalizma u modernoj Evropi je istorijski. Izreka kaže: “Računi iz Prvog svetskog rata su došli na naplatu”, ne samo u Evropi, već i na Bliskom istoku, padom multietničkog Habzburškog, Otomanskog i Ruskog carstva od 1917. do 1918, što je otelovljeno u samoj prirodi posleratnih nagodbi. Kako je jedan istoričar naglasio, suština ove tranzicije bila je wilsonovska ideja “samoopredeljenja,” koja je odredila premodeliranje Evrope – i na drugačije načine Rusije i Bliskog istoka – u etničko-lingvističke teritorijalne države. Lenjinova teorija nacija, na osnovu koje je izgrađen Sovjetski Savez, i kasnije Jugoslavija, je u suštini bila ista. Usled toga, od 1989, nastalo je 16 novih država iz olupina bivšeg Sovjetskog Saveza i Jugoslavije.

U današnje vreme može se jasno videti politika identiteta u kombinaciji sa etničko-verskim aktivnostima islamskih džihadista i ostalih na Bliskom istoku, kao i u Severnoj Africi i drugim delovima sveta. S druge strane, etnička raznovrsnost ne dovodi neizostavno do rata, što se može videti iz postojanja mnogobrojnih različitih etničkih grupa u Evropi, sa ukupnim stanovništvom od preko 100 miliona, koje su našle put do mirne koegzistencije i prosperiteta. Postoji mnogo drugih primera širom sveta. To takođe govori da politika identita može da se vodi mirno ukoliko se postigne konsenzus o zajedničkom narativu o prošlosti, zajedno sa jakom voljom za zajedničku egzistenciju.

Koje je rešenje za suočavanje sa destruktivnim uticajem etničkog nacionalizma u trenutku kad smo stigli do ove faze “postnacionalne konstelacije”? Da bi se stvorila potpora za koegzistenciju, svet koji se stalno menja zahteva drugačije razmišljanje za svako novo razdoblje. Vidimo kako u nekim delovima sveta funkcioniše egalitarni pristup, koji omogućava očuvanje jednakih prava i odvojene identitete, naime jezik i veru. Ovakav pristup je očigledno mnogo delotvorniji, bolji nego prisilno upravljanje razlikama i organizovanje “grupe” ili “grupa” po cenu dezorganizacije drugih. Rešavanje različitosti kroz za ljude prihvatljive načine, između ostalog i integracijom, može da bude složeno, ali je izvodljivo, i mislim da je to ono na šta bi vlasti trebalo da se usredsrede. Želim da istaknem i da ne treba potceniti ogromnu sklonost ljudskog roda ka saradnji, uprkos istorijskim činjenicama o brutalnostima i zlodelima od strane mnogih.

* * *

Dame i gospodo,

Postizanje društvenog pomirenja u periodu nakon sukoba može biti još i teže zbog teško narušenih odnosa između grupa, da ne govorimo o razorenosti institucija. Kretanje od društvenog pomirenja ka jačanju poverenja pre svega zahteva prihvatanje prava svih pojedinaca da koegzistiraju. Ako tolerancija i kompromis ne mogu lako da se postignu nakon sukoba, mogu da se unaprede u procesu izgradnje poverenja. U središtu okvira za izgradnju poverenja treba da bude podsticanje razumevanja i jačanje sredstava za rešavanje konflikta. Ove ciljeve je moguće ostvariti kad ljudi počnu da gledaju napred i da se oslobađaju tereta prošlosti. Jačanje poverenja između grupa iziskuje jaku veru u potrebu za pomirenjem i često mogućnost šireg okvira za zajednički rad, uključujući između ostalog i jačanje demokratskih institucija, slobodne i poštene izbore, podelu vlasti, dobro upravljanje i dobre službe, rad pravosuđa i vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i smisleni diskurs.

Glavna važna lekcija iz svih sukoba jeste kako obezbediti da politički sporazumi ne završe samo kao prazne ljuštire, nakon čega sukob može svakog trenutka da se nastavi. Na osnovu onog što smo naučili iz drugih opštih iskustava, podsticanje društvenog pomirenja i izgradnja poverenja su ključni za obezbeđivanje da se nasilni sukobi ne ponove. Često navođen primer jeste okvir Komisije za istinu i pomirenje u Južnoj Africi, odnosno odstupanje od nirnberškog koncepta “pravde pobednika” nakon Drugog svetskog rata. Ovaj novi model stavlja naglasak na restituciju u suočavanju s nasilnom prošlošću, a ne na osvetu, i nudi svoje dobro poznato načelo “oprosti, ali ne zaboravi”.

Zapravo su najznačajniji bili pregovori kojima je okončan režim aparthejda, Konvencijom za demokratsku Južnu Afriku (“CODESA”), koji su prethodili

Komisiji za istinu i pomirenje. Profesor na Univerzitetu Kolumbija, Mahmud Mamdani, istakao je u svojoj temeljnoj analizi da “ključ za tranziciju nakon aparthejda nije bio u razmeni amnestije za istinu već amnestije za spremnost za reforme”. Upravo je ta centralna reforma, u pravnom i političkom smislu, vodila do puta napred nakon aparthejda. Mamdani naglašava da su CODESA pregovori promenili mišljenje nekadašnjih boraca i doveli do napretka, i od kriminalizacije i demonizacije “drugog” do postupanja prema “drugom” kao prema mirnom političkom protivniku. Ovo je za obe strane značilo prelazak sa najbolje na drugu najbolju alternativu za obe strane u sukobu. Prema mišljenju Mamdanija, za ovakav razvoj bili su potrebni različiti vidovi pravde i pomirenja, u krivičnom, političkom i društvenom smislu. CODESA je, zapravo, dala prioritet političkoj pravdi koja je usmerena na ugrožene grupe, dok se krivično pravosuđe bavilo pojedincima. Na taj način je Južna Afrika mogla da se udalji od aparthejda i da neprijatelje pretvori u političke protivnike. Mišljenje Mamdanija o stavljanju naglaska na političku i socijalnu pravdu može da pruži korisnu osnovu za postavljanje budućnosti kao prioriteta.

Uvaženi gosti, dame i gospodo,

Ako narod ne želi da ugrozi svoju budućnost, važnije je ipak iznova podstaći interesovanje za izgradnju poverenja pre nego stvoriti zajednički narativ o istoriji. Za Kosovo, i za Zapadni Balkan u celini, možda je suviše rano da se usaglasi zajednički narativ o istoriji. Fokus je sada na sadašnjosti i na izgradnji boljeg temelja za budućnost.

Svet je dovoljno velik da se u njemu zajedno živi i koegzistira. Na nama je odgovornost da obezbedimo da naša deca ne prolaze kroz nasilje koje smo mi

proživeli. Ponovo ću naglasiti da postoji suštinska povezanost između prevazilaženja nepoverenja i izgradnje poverenja, ukoliko se za to stvore uslovi i mehanizmi stave na raspolaganje. Ključan korak ka prevazilaženju nepoverenja bilo bi bolje upravljanje razlikama a ne težnja da se one uklone, bilo da je reč o većini ili nevećinskim zajednicama, velikim ili malim.

Veliki je izazov pronaći balans između mira i pravde u svim postkonfliktnim situacijama. Ali da bi se izbeglo vraćanje na sukob i nasilje, jedini odgovor je stvaranje društvene klime koja je pogodna za bolje razumevanje, promovisanje dijaloga među svim grupama, pretvaranje neprijatelja u političke rivale ili čak i partnere, zasnovane na uvažavanju zajedničkih potreba, prava i obaveza kao i pravde u širem smislu: krivičnom, političkom i društvenom. Međunarodna zajednica je pomogla narodu i zajednicama na Kosovu da preduzmu važne korake nakon sukoba: promovisanje dijaloga i razumevanja, razvijanje osnovnih lokalnih struktura za mir, unapređivanje aktivnosti saradnje i još mnogo toga. Sada je vreme da se ovi napori podignu na novi nivo.

Danas zajedno započinjemo inicijativu za izgradnju i definisanje okvira za poverenje i saradnju; ovde smo da podržimo i pomognemo ovo nastojanje. Ali vi ste ti koji imate moć da to ostvarite. Liderstvo je neophodno za uspeh. Liderstvo uz saosećanje, razumevanje i jasnoću je ono što je potrebno za izgradnju bolje budućnosti, budućnosti koju jedino vi možete da oblikujete. *Vreme je da organizujemo budućnost, a ne samo da oplakujemo prošlost!*

KRAJ